

SNAHA O MAXIMÁLNÍ VYUŽITÍ FONDŮ VE VEŘEJNÝCH KNIHOVNÁCH

Libuše Hrdá – Drahomíra Škrabalová, Knihovna města Hradce Králové

1 Analytické zpracování fondů – ano či ne (... určitě ano)

V současné době se knihovny potýkají na jedné straně s problémem snižování finančních prostředků na nákup, na druhé straně s průběžným zvyšováním cen téměř všech informačních zdrojů. Situace je natolik vážná, že se mluví o ohrožení informační schopnosti knihoven. Mimořádnou pozornost je proto nutné věnovat promyšlené akvizici, smysluplné profilaci fondů, spolupráci knihoven při doplňování fondů, atd.

Zcela prvořadým úkolem se ale stává umění maximálně využít vlastních fondů knihovny. Na většinu běžných dotazů by knihovna měla být schopna poskytnout odpověď. Skutečnost, že se uživatel někdy nedostane odpovídající informace, může mít řadu příčin a nemusí to být vždy neexistence příslušného dokumentu v knihovně. Může jít o špatně položený dotaz, chybný postup při hledání v on-line, chyby při zpracování a převodu dat, ... Naše zkušenost ukazuje, že velmi častou příčinou je nedostatečné zpracování dokumentů.

1.1 Kvalitní věcná analýza je jednou z podstatných podmínek nalezení informace

Uživatel právem očekává, že nahrazení omezeného ručního pořizování katalogizačních lístků automatizovaným zpracováním, umožní knihovně maximálně rozšířit množství sdílených informací.

Katalogizační popis, který má přivést čtenáře k dokumentu, se proto musí vedle autorit mnohem podrobněji zaměřit na informace o obsahu. Klíčová slova a další třídící znaky by měly být výstižnější, přesnější, raději více než méně. Zvláště názvy jednotlivých kapitol jsou důležitým vodítkem. Pod všeobecným názvem se často skrývají cenné informace, které bez podrobného popisu zůstanou uživateli utajeny. Informace, která není zpracovaná, jako by neexistovala.

Zejména hudební oddělení knihoven by měla ukládat zápis o téměř každém autorském počinu skladatele nebo vystoupení hudebníka či zpěváka zaznamenaném na zpracovávaném nosiči. Těžko dnes někdo určí, kdo bude oceňován za dvacet let a o kom budou naši následovníci pracně dohledávat informace. Dotazy uživatelů nás utvrzují v tom, že nelze zcela přesně odhadnout ani současný zájem.

Praktický příklad rozdílné věcné analýzy téhož dokumentu

ROM41

FIKEJZ, Miloš

Filmoví herci současnosti. -- Praha : Cinemax, [1999]

960,-

filmoví - herci - současnost

791.43(100)

CDROM128

FILMOVÍ

Filmoví herci současnosti : Multimediální encyklopedie na CD-ROM / Autor textů Miloš

Fikejz. -- [Česko] : CINEMAX Praha, [199-]. -- 1 CDROM . -- 700 nejvýznamnějších

zahraničních herců - biografie, role, ocenění. - Fotografie, ukázky z filmů. - Historický

přehled - základní údaje o 33 000 filmech z let 1924-1997.

781,10

herci - film - zahraniční - biografie - foto - ukázky - herečky - ocenění - 1924 - 1999 -

encyklopedie

1.2 Analytické zpracování skladeb

Běžný popis titulu (ať už na MC, CD nebo CDROM) a nezbytné uvedení všech doprovodných informací je třeba doplnit o záznam pro každou skladbu, a to ve stejném rozsahu, jako na běžném zvukovém nosiči.

Použijeme tedy stejně jako u popisu celého CD pole 2xx pro názvové údaje, pole 7xx pro autory a interprety, pole 6xx pro věcný popis a propojovací pole - 46x – zajišťující vazbu na hlavní dokument. V praxi se nám osvědčuje uvádět v polích 7xx pokud možno všechny zúčastněné umělce, nejen ty hlavní. Tento postup je možná v rozporu se současným zněním pravidel. Ale v době před zavedením počítačů se podrobné katalogy interpretů budovaly a v praxi osvědčily, a tak snad mají tyto odkazy právo na svou existenci i v době informační exploze.

Příklady vyhledávání

V prvním případě je podmínka omezena druhem dokumentu, abychom imitovali vyhledávání v databázi bez rozpisů skladeb.

V druhém případě je hledáno ve všech záznamech /tzn. včetně rozpisů/.

V provozu máme on-line katalogy nastaveny na vyhledávání ve všech záznamech.

Vyhledávat audiovizuální média hudebního oddělení

dotaz : Autor začíná "Vejvanovský" a Druh dokumentu začíná "AV"

výsledek vyhledávání: 2 záznamy

Dok	Sign	Autor	Název	Část	Rok	Počet
CD	CD44	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Pavel Josef Vejvanovský. Sonatas and ..		1985	1
CD	CD4378	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Vesperae Sancti Venceslai [Svatováclav..		2002	1

Vyhledávat audiovizuální média hudebního oddělení

dotaz : Autor začíná "Vejvanovský", výsledek vyhledávání: 19 záznamů

mů

Dok	Sign	Autor	Název	Část	Rok	Počet
SK	CD1892/00:03	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Sonata a 8 Sancti Petri et Pauli Do m..	3.	1992	
SK	CD1892/00:04	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Sonata a 4 sol minore per tromba, arc..	4.	1992	
SK	CD1892/00:05	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Sonata a 5 Do maggiore per tromba, al..	5.	1992	
SK	CD2412/00:01	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Ingressus (Baletti per il carnuale)	1.	1998	
SK	CD2412/00:07	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Intrada (Baletti per il carnuale)	7.	1998	
SK	CD2412/00:12	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Minuet (Baletti per il carnuale)	12.	1998	
SK	CD2412/00:17	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Gavotte (Baletti per il carnuale)	17.	1998	
SK	CD2412/00:21	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Aria (Baletti per il carnuale)	21.	1998	
SK	CD2412/00:25	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Ingressus (Baletti per il carnuale)	25.	1998	
CD	CD4378	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Vesperae Sancti Venceslai [Svatováclav..		2002	1
CD	CD44	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Pavel Josef Vejvanovský. Sonatas and ..		1985	1

SK	CD758/00:11-13	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Serenade ad duos choros	11-13	1995	
SK	K1804/00:10	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Sonata Natalis pro dvě klariny, smyčc..	10.	1971	
SK	K19/00:02	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Harmonia Romana; 1. Sonata [Adagio, A..	S.1/2	1983	
SK	K19/00:06	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Balletti a 5; 1. Alla breve. 2. Allem..	S.2/3	1983	
SK	K2261/00:17	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Ingressus ze Serenády	17.	1999	
SK	K892/00:02	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Sonata g moll a 4	S.1/2	1992	
SK	K962/00:01	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Suite In C major.; 1. Allemande. 2. C..	S.1/1	Nahr. 1992	
SK	K962/00:02	Vejvanovský, Pavel Josef, 1640-1693	Sonata A 4b mollis.	S.1/2	Nahr. 1992	

O čem vypovídá rozdíl v počtu vyhledaných záznamů 2:19. Pokud se v knihovně nedělá rozpis skladeb, do výsledků vyhledávání na dotaz „*co má knihovna od určitého autora*“, se nedostanou /jako v našem příkladu/ tituly typu:

Czech And Italian Baroque Music For Trumpet (CD1892),
Baroque Music In Bohemia (CD2412),
Music Of Old Czech Masters (CD758),
Dějiny hudby v příkladech. Baroko (K1804),
Vánoční hudba pro žestě – Pražští žestěvní sólisté (K19),
Hudba pro slavnostní chvíle (K2261),
Varhany Strahovského kláštera (K892),
Trumpet & Organ. Josef Svejkovský & Karel Hron (K962).

Obdobně to platí pro všechny výběry typu Master of ... a Best of ... U vážné hudby uživatelé většinou neznají přesný název titulu a hledání podle autora, případně interpreta či dirigenta bývají nejčastější.

Pokud tedy knihovna chce efektivně využívat své fondy a v maximální míře uspokojovat požadavky svých uživatelů, měl by být rozpis skladeb samozřejmostí.

2 Možnosti využití CDROM ve veřejných knihovnách

V současné době se stále rozšiřuje počet veřejných knihoven, které budují fond CDROM /multimédií/. Většinou je využíván na dětském oddělení nebo v informačních službách. Méně známé jsou možnosti využití hudebně zaměřených titulů CDROM v knihovnách bez hudebních oddělení.

2.1 Hudební fond není podmíněn existencí samostatného oddělení

Knihovny, které nemají a ani do budoucna neplánují vytvářet samostatné hudební oddělení, mají dnes možnost vybudovat si základní fond hudební literatury a zvukových nahrávek nákupem hudebně zaměřených titulů CDROM. Multimediální nosiče totiž nabízejí texty, fotografie, noty, audio a video nahrávky. Nákup není vzhledem k obsahu nijak mimořádně nákladný. Navíc zde máme všechny informace pohromadě, zanedbatelné nejsou ani minimální prostorové nároky na uložení.

Poněkud problematická je u tohoto nosiče akvizice. Jedná se o naprosto nekomerční zboží, a proto se na českém trhu s těmito produkty setkáme mizivě.

Právě tato skutečnost podtrhuje nutnost spolupráce a výměny zkušeností mezi knihovnami.

Hudební oddělení Knihovny města HK buduje fond hudebně vzdělávacích CDROM od

r. 1996. Propagujeme jej prostřednictvím našich www stránek, zájemcům odpovíme na jakýkoliv dotaz, dohodnout lze informační předvedení kteréhokoliv titulu.

2.2 Digitální hudební knihovna

Jako základ hudebních informací mohou posloužit níže uvedené edice. Cena 1 CDROM se pohybuje kolem 500 Kč. Nákup celé edice najednou je výhodnější. Objednávku je možné realizovat přes firmu JIMAZ, s.r.o. /p. Vondráček/, e-mail: <mailto:vondrack@jimaz.cz>
Konkrétní ukázky viz <http://www.knihovnahk.cz>.
Tituly nejsou určeny ke komerčnímu využití.

Edice Laser Light Digital CD+ROM amerického vydavatelství Delta Music

Kompletní ediční řada obsahuje 35 CDROM vybraných světových skladatelů a jejich děl. Zvukovou stopu je možné přehrávat i na běžném zvukovém přehrávači. Na datové stopě je v PC možné uvedená díla sledovat v partitūře, opakovat poslech určitého místa, spustit pouze určitý hudební nástroj, případně notový záznam vytisknout. V samostatné kapitole jsou životopisná data skladatelů a poznámky ke skladbám.

Edice Master Piece - Schott Digital Music Library – Piano Works

V edici firmy Schott Wergo Music Media NSR je nabízeno 8 CDROM /Bach, Beethoven, Mozart, Schubert, Joplin, Chopin, Haydn, Schumann/. Na každém titulu je výběr skladeb včetně partitury, stručné biografické údaje autora, časová přímka životních dat a tvorby. Noty lze vytisknout. Tato edice je určena nejen pro poslech, ale i pro nácvik hry na klavír. Program umožňuje rovněž vytváření vlastní verze skladby, připojování textových poznámek, prstokladu, ...

Edice CD-pluscore firmy Deutsche Grammophon

Další z edic, která spojuje poslech hudby s vizuálními informacemi. K dispozici jsou noty, životopis skladatele, případně interpreta, obrazová galerie, výkladový slovník hudebních pojmů, poznámky ke skladbám, u některých titulů této řady jsou i rozbory skladeb.

2.3 Analytický popis CD ROM

Prameny

Katalogizační zpracování CDROM vyžaduje ještě podrobnější analytický přístup. Vyplývá to z multimediálního charakteru nosiče a z obrovského množství dat, který tento nosič pojme.

Nevystačíme tedy jen s titulní obrazovkou (kterou pravidla uvádějí jako hlavní pramen popisu), ale musíme věnovat zvýšenou pozornost celému obsahu i doplňujícímu informačnímu aparátu. Teprve podrobnou analýzou získáme ty nejcennější informace a objevíme přednosti CDROM. Je vhodné seznámit se i s internetovými stránkami /pokud jsou na titulu uvedeny/. Ty nám poskytnou další doplňující informace, často rady pro práci s titulem, zkušenosti uživatelů, odpovědi na případné problémy.

Je zřejmé, že takovouto podrobnou analýzu těžko může dělat sám katalogizátor. Přitom nejde zdaleka jen o nároky časové. V naší praxi se osvědčila spolupráce katalogizátora s pracovníkem informačního oddělení, který jako první provede hloubkovou analýzu titulu. Výsledkem jeho práce jsou nejen podklady pro katalogizační zpracování, ale i materiály a zkušenost, která se zúročí při práci se čtenářem.

Často se stává, že přebal neobsahuje žádné údaje o obsahu datové stopy. Dokonce ani úvodní obrazovka nás neinformuje o doprovodných informacích. Pokud nemáme zkušenosti s tímto nosičem, můžeme dokonce přehlédnout, že jde o CDROM a domnívat se, že popisujeme CD.

Jako příklad můžeme uvést titul Erlkoenig, The Art Of The Lied. Na přebalu nás jen ikonka CD-pluscore upozorní, že jde o CDROM. O obsahu datové stopy ani slovo. Úvodní obrazovka obsahuje pouze přehled skladeb. Teprve po otevření první skladby se v horní nástrojové liště objeví tlačítko About ..., pod nímž se skrývá informační poklad. Biografie a fotogalerie skladatelů a interpretů, fakta ke každé písni včetně notového záznamu a textu ve čtyřech jazycích. /Možnost výběru jazykové verze se u tohoto titulu zjistí pouze při instalaci/.

Zpracování

Je-li na CDROM k dispozici partitura či jakýkoliv jiný notový záznam, je vhodné používat při zpracování titulu klíčová slova běžná pro popis hudebnin. Vyhledávání not potom může probíhat najednou v obou fondech. Pokud uživatel hledá noty samostatně ve fondu CDROM, může užívat terminologii, na kterou je zvyklý.

Je nezbytné zmínit, zda jsou k dispozici rozbory děl, historie jejich

vzniku a provedení, zda je možný tisk, ... Toto vše jsou cenné údaje, které ovšem na titulní stránce většinou nenajdeme.

Podstatnou část hudebně-vzdělávacích CDROM tvoří biografie osobností. Mnohdy zde jsou informace mimořádně aktuální, kompletní, v běžně dostupných pramenech neuváděné, vybavené fotografickým, obrazovým, případně archivním materiálem. Z tohoto důvodu doporučujeme jména osob do selekčních polí bloku 6xx jednotlivě uvádět.

Maximálně důležitý je analytický popis skladeb /obdobně jako u CD/, které jsou na hudebních titulech vždy. Také zde je potřeba uvést v samostatném katalogizačním záznamu, všechny základní údaje charakterizující hudební dílo – autora, název, interprety, délku skladby, propojení na hlavní titul.

Jako příklad opět uvedeme titul Erlkönig. The Art Of The Lied. Tento CDROM obsahuje mimo jiné 13 Schubertových písní. Kompletním popisem těchto skladeb jsme uživateli zpřístupnili 13 zvukových nahrávek, 13 notových záznamů a slova ke všem těmto písním ve 4 jazycích.

Při vyhledávání jsme zjistili, že 6 z těchto písní nemáme ve fondu v žádné podobě, 3 máme pouze v notách, slova máme pouze ke 4 a to ještě jen v němčině.

Pokud bychom nepoužívali analytický popis a spokojili se pouze s minimálním věcným popisem, všechny výše uvedené informace by zůstaly uživateli utajeny.

3 Závěr

Pouze podrobně zpracovaný titul má šanci na plnohodnotné využití. Ani omezení dané technickým vybavením není překážkou, protože řada CDROM má údaje pro počítač pouze na první stopě /tzv. datová stopa obsahuje texty, obrázky, video/ a další stopy je možné přehrávat na běžných zvukových přehrávačích. Můžeme je tedy uživatelům nabídnout naprosto rovnocenně. Tato informace by měla být v katalogizačním záznamu také uváděna.

Důležité je při instalaci podrobně prohledat soubory dat, protože zejména zahraniční tituly jsou vybaveny kromě hlavního programu dalšími informačními prameny, jako jsou například výkladové slovníky tématické nebo universální, legislativní dokumenty a podobně. Tuto informaci ale nikde na přebalu, v přílohových informacích ani v interaktivním dokumentu nenalezneme. Objeví se pouze v přehledu souborů umístěných na disku.

Nebojme se investovat čas a kvalifikovanou práci do zpracování těchto zatím ne zcela běžných nosičů, míněno CDROM. Nebojme se investovat čas a práci do podrobného popisu jednotlivých skladeb na hudebních nosičích, děl ve sbornících, statí a kapitol v knihách.

Nebojme se říci, že máme v knihovnách obrovské bohatství informací a že jsme schopni tyto informace odborně zprostředkovat. Analytické zpracování je k tomu prvním, a proto tím nejdůležitějším krokem.